

Fietstocht ‘Langs oorlogsmonumenten’ 4 mei 2014, uitgezet door de Historische Kring Ommen (HKO). Op zondag 4 mei 2014 is/wordt deze tocht gefietst met een gids van de HKO.

Start en eindpunt: Gemeentehuis. Route: Hamsgoren - Gasthuisstraat - 11 April Plein – Markt – Stationsweg – De Kamp – Bergsteeg – Hammerweg - Besthmenerberg – Steile Oever – fietspad t.o. Baron van Pallandtlaan,- Kasteel Eerde – fietspad Junnerdijk – Junne - Beerzerhaar - De Vosseboer - Junnerweg – na de stuw rechtsaf Stegerdijk – Spijkerweg - Hoogengraven – Arriën – Hardenbergerweg – Den Lagen Oordt – Jan Houtmanstraat – Hamsgoren - gemeentehuis.

Versteende tranen

“Kom vanavond met verhalen hoe de oorlog is verdwenen en herhaal ze honderd malen. Alle malen zal ik wenen”.

1. Een beeldhouwd herdenkingsmonument aan de muur van het gemeentehuis aan de

Chevalleraustraart, ter herinnering aan de strijd voor de vrijheid tegen de onderdrukking in de oorlogsjaren 1940-1945. De maker van het monument is Titus Leuser, op 14 oktober 1903 in Keulen geboren en toen werkzaam op Eerde. Dit monument is verplaatst van het oude gemeentehuis. Na verplaatsing werd het monument middelpunt van de jaarlijkse herdenkingen.

2. Een koperen maquette op de muur van het gemeentehuis ter herinnering aan de bevrijding door de Canadezen in april 1945. aangeboden door Comité Welcome Veterans op 5 mei 2001.

3. De Bevrijdingsdag van Ommen wordt levendig gehouden met een ‘Elf april plein’.

4. Dr. A.C. van Raaltestraat 1 en 5 en verder verspreid in het centrum van Ommen zijn in Ommen op een achttal locaties 27 kleine steentjes gelegd in het plaveisel. Het markeert de huizen waar laatstelijk Joden hebben gewoond die in de Tweede Wereldoorlog zijn afgevoerd naar vernietigingskampen. Het zijn geen steentjes waar je over struikelt: ze liggen niet hoger dan de omliggende stenen. Het zijn wel stenen om bij stil te staan. Op de steen een messing plaatje met daarop vermeld de namen, geboorteplaats en -datum en de plaats en datum van overlijden van de Ommer Joden.

In Europa zijn al meer dan 35.000 stenen geplaatst door Gunter Demnig. De kunstenaar noemt ze Stolpersteine omdat je erover struikelt met je hoofd en je hart, en je moet buigen om de tekst te kunnen lezen. Het gaat om de volgende acht locaties: Gasthuisstraat 19, Markt 4, Brugstraat 18, Brugstraat 19, Kerkplein 6, Kerkplein 7, Dr. A.C. van Raaltestraat 1 en Dr. A.C. van Raaltestraat 5.

5. Op het Elf april plein een gedenkplaat voor de medeburgers Herman van Aalderen en Johannes Makkinga, die beiden hun leven verloren bij de voorafgaande beschieting van de stad. Beiden 35 jaar. Toen kwam op maandag 11 april 1945 de bevrijdingsdag. Om zes uur 's-morgens duidde een oorverdovende klap en een grote stofwolk op het gedeeltelijk instorten van de brug over de Vecht.

6. Een koperen plaat aan de muur van het oude gemeentehuis op de plek waar op 11 april 1945 de Canadese Black Watch over de oude Vechtbrug kwam om Ommen te bevrijden. De bevrijding van Ommen door de Canadezen kwam uit zuidelijke richting. Op 6 april 1945 passeren al soldaten van de Manitoba Draagoons de grens van de gemeente bij Den Ham. De brug over de Regge in de buurtschap Nieuwebrug is opgeblazen en Ommen wordt bereikt via de brug over de Regge in Archem, die door de Duitsers vergeten is. Tegen de avond wordt door de vijand op de Stationsweg een verkenningswagen getroffen. Van de vijf inzittende overleven de 24-jarige George Thomas Wilson en de 22-jarige Gerald Wilfred Soanes de aanval niet. Hotel Paping staat in brand. Er wordt een nieuwe aanval voorbereid. Op 10 april zijn eerst Nijverdal, Hellendoorn en Lemele aan de beurt om bevrijd te worden. Door de geringe schade aan de Vechtbrug kost het vervolgens de Canadese patrouille weinig moeite om Ommen binnen te komen. Het verzet is niet meer dan twee Duitse soldaten op fiets. De rest van het Duitse leger is dan al op de vlucht geslagen. Vervolgens trekt de hoofdmacht van het Canadese leger “Black Watch” richting Ommen. Een bulldozer en tanks trokken mee op. De eerste om opgeblazen bomen op te ruimen en de tanks om zonnodig vuursteun te geven. Het is nog vroeg in de morgen als op woensdag 11 april 1945 als eerste de stad Ommen veilig en vrij van de vijand wordt verklaard. De andere compagnieën trekken ook meteen de brug over en slaan links af om de linker flank van de opmars naar het noorden te dekken en nemen positie in de buurtschap Varsen. Na vijf jaar onderdrukking worden door de Ommenaren voor het eerst weer de Nederlandse driekleur voor de dag gehaald en wapperen onder andere op het gemeentehuis en bij andere gebouwen: Ommen is bevrijd!

7. Een koperen herinneringsplaat aan de muur van autoshowroom Cents aan de Stationsweg. Hier sneuvelden voor de bevrijding van Ommen op 6 april 1945 de Canadese soldaten luitenant George Thomas Wilson en trooper Gerald Wilfred Soanes door een vijandelijke Panzerfaust. De rotonde op de kruising Hammerweg/Lemelerweg heeft de naam Manitoba rotonde en herinnert aan het Canadese leger of de XII Manitoba Draagoons. Dit Canadese Cavalerie Verkennings Regiment, was in velen delen van het vasteland van Europa, ook in deze regio, zeer actief.

8. Manitoba rotonde. De rotonde Lemelerweg/Hammerweg bij de Besthmenermolen is vernoemd naar een onderdeel van het Canadese leger. De bevrijding van Ommen door de Canadezen kwam uit zuidelijke richting. Op 6 april 1945 passeren al soldaten van de Manitoba Draagoons de grens van de gemeente bij Den Ham. De brug over de Regge in de buurtschap Nieuwebrug is opgeblazen en Ommen wordt bereikt via de brug over de Regge in Archem, die door de Duitsers was ‘vergeten’.

9. Een gedenksteen op de Besthemerberg 'Nederland Gedenk', ter nagedachtenis aan de slachtoffers van het gevangenkamp Erika. Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft het kamp

eerst dienst gedaan als gevangenkamp van door de Nederlandse justitie veroordeelde delinquenten. Vanaf mei 1943 is Erika in gebruik geweest als Arbeitseinsatzlager.

Het gevangenkamp Erika was van 1941 – 1945 een plek van ontberingen, pijn, vernedering en heel veel leed.' In 1940 viel het kamp in Duitse handen en deed het eerst dienst als gevangenkamp. Kamp Erika werd in 1942 in gebruik

genomen als justitieel straffkamp om de overvolle gevangnissen te ontlasten. De gevangenen waren veelal zwarthandelaren en illegale slachters. De bewakers waren voornamelijk Amsterdamse werklozen, aangevuld met SS'ers die in Ommen een opleiding kregen tot kampbewaker. Mede door de afgelegen ligging van het kamp konden de bewakers ongehinderd hun gang gaan. Dwangarbeid, ziektes, ondervoeding, mishandeling en moord kostten veel levens. Hoeveel slachtoffers het kamp eiste is onbekend. Wel dat dit aantal in combinatie met straffkampen in Duitsland tussen de 170 en 200 ligt. Acht joden kwamen in dit kamp terecht, maar zij hadden het nog zwaarder dan de rest.

10. Steile Oever. Frits Herbert Jordens

In de Tweede Wereldoorlog toen kasteel Eerde bewoond werd door de bezetter en in de omgeving de Joodse kinderen – die anders de school bevolkten – ondergebracht waren in de omliggende boerderijen, dreigde er gevaar met name door de bezetter verachte deel van de bevolking. Frits Herbert Jordens, een bankierszoon uit Arnhem, geboren op 23 juni 1919, kampeerde tijdens zijn jeugd veel op het landgoed "Eerde en was bekend met de familie van Pallandt. Hij was rechtenstudent te Utrecht en hielp in 1942 " bij het onderduiken van Joodse kinderen, toen hij op Eerde verbleef. Vanaf midden 1943 tot aan zijn dood redde en begeleidde hij de terugkeer van geallieerde vliegers. In Hasselt (België) werd hij gepakt door de Duitsers op 2 maart 1944 gefusilleerd. Hij was korte tijd voor dit fatale moment getrouwd met een dochter van een kennis van Baron van Pallandt. Na de oorlog werd Jordens op verzoek van zijn vrouw en met toestemming van de betreffende autoriteiten, herbegraven onder Eerde, waar hij altijd zo graag verbleef.

Titus Leeser, de bekende, in de oorlog op Eerde wonende beeldhouwer, beitelde in de plaat op de keisteen, die op het graf staat, naast de personalia, de laatste twee regels van het sonnet: "Le dormeur du val" (de slaper in het dal).

Deze twee regels luidde: "Il dort dans le soleil, la main sur sa poitrine, tranquille; il a deux rous rouges au côté droite". Vrij vertaald: "Hij slaapt rustig in de zon, de hand op de borst; hij heeft rode gaten aan de rechterzijde". Deze regels zijn van de Franse dichter Jean Nicolas Arthur Rimbaud (1854-1891).

11. Kasteeltuin Eerde. Een monument voor de 14 vermoorde leerlingen van de Quakerschool. Tijdens de oorlog waren van de 22 joodse leerlingen er negen leerlingen ondergebracht op Eerde. Inmiddels hadden zich vier leerlingen al gevoegd bij hun familie. Een werd op zijn

vlucht opgepakt toen de Joden te horen kregen dat ze zich moesten melden. Deze en ook geen van de 9 leerlingen overleefden de werk- en vernietigingskampen. Ook niet de drie die bij razzia's werden opgepakt en die leerling die zich had gemeld met zijn familie in Westerbork.

12. NAD-kamp Eerde.

In de bossen van Eerde bevond zich een NAD.-kamp (Nederlandse arbeidsdienst). "Ick dien eigen land en volk". Met dit devies werden jonge mannen in de bezettingsjaren 1940-1945 verplicht een half jaar deel uit te maken van de Nederlandse Arbeidsdienst NAD.

Aanvankelijk bestond de NAD uit vrijwilligers, maar op 1 april 1942 werd hij verplicht gesteld voor alle mannen van 18 tot 23 jaar. De NAD telde in totaal 64 kampen voor het merendeel in het oostelijk deel van Nederland. De bezigheden in de NAD bestonden uit exercitie (met de schop als hulpmiddel), lichamelijke oefening, zang en vorming. Deze vorming droeg een semi-politiek karakter. De eigenlijke arbeidsdiensten bestonden uit ontginning werk, aanleg van sloten, dijken, paden, grasvelden en moestuinen en incidentele oogst hulp. De werkzaamheden 'beperkten' zich echter tot het ontginnen van heidegebieden en het rooien van aardappels ten behoeve van de voedselvoorziening. Later moest er worden gewerkt voor de Duitsers. Veel jongeren kozen voor de Arbeidsdienst, niet alleen om daarmee de kans op uitzending naar Duitsland te ontlopen, maar vooral ook om een gevulde maag te hebben. Ook op Laarbrug aan de Vilsterseweg was in de oorlogsjaren een dergelijk kamp. De vlaggenmast van kamp Eerde gaat binnenkort als monument fungeren.

13. De Slag bij de Vosseboer.

Bij het naderen van de bevrijding werd hier nog felle strijd geleverd. Op 5 april 1945 achtervolgde een groep van 15 verzetsmensen een aantal Duitsers in de richting van Beerze. In een open veld werden Geert Oosterveen en Gerrit Willem Nijboer uit Beerzerveld alsmede H.J. Schipper bij een vuurgevecht dodelijk getroffen. Ook vielen er enkele zwaar gewonden onder de verzetsstrijders. Met behulp van een aantal Canadese gevechtswagens werd het pleit beslecht. De Duitsers kwamen er achter dat vanuit Stegeren over de Vecht met een bootje bij De Roos hier containers waren aangevoerd met onder andere wapens, springstoffen, pistolen, verbandmiddelen. Schietgaten in de muur van de boerderij houden de slag in herinnering.

In het plantsoentje tussen de Oudeweg en de Nieuweweg in Mariënberg (buiten deze route) staat "Moeder en Kind" in brons gegoten. Het kind zoekt troost bij moeder en het symboliseert het diepe menselijk leed van de oorlog. De namen van de gevallen zijn vereeuwigd op de stenen sokkel: H. de Lange, P.H. Wolfert, G.W. Nijboer, W. Oordt, G. Oosterveen, M. Grendelman, H.J. Schipper, K. Huibers.

De uit Beerzerveld afkomstige Wolter Oord en Mannes Grendelman worden bij een massa-executie op 2 maart '45 in Varsseveld gefusilleerd.

14. Afwerpterrein Stegeren 1944-45

In dankbare herinnering aan de verzetsgroep Salland gedragen door de steun en zwijgzaamheid van de bevolking. Dichtbij kronkelt de Vecht door een naar het schijnt verlaten landschap. Verkeer hoort men er nauwelijks, natuur en landschap in vrijwel volmaakte harmonie. Eind 1944

was dat ook zo. Een plaats van rust waar de mensen in alle rust hun gang gingen. Nauwelijks gestoord door gebeurtenissen die de wereld schokte, maar dat was maar schijn. Op sommige avonden wanneer radio Oranje de mededeling had laten horen, gonsde deze plek van activiteit. Men zag niemand, men hoorde niemand, maar de mensen van de verzetsgroep wachtten af. Seinposten werden bezet, klaar om lichtseinen door te geven zodra ze geronk van de vliegtuigmotoren hoorden. Om het terrein heen hielden de mannen de wacht om te voorkomen dat de Duitsers de droppingszone Evert in de gaten zouden krijgen. Evert ook de schuilnaam van de commandant van het verzet in Salland, die het eind van de oorlog zelf niet meer mee zou mogen maken. Vanaf 1944 kwamen hier de parachutes naar beneden met de containers waar in de wapens en materialen zaten noodzakelijk voor verzet van de streek. Op de paden door de bossen stonden de paarden en wagens klaar om de lading verder te vervoeren naar plaatsen in Twente en Salland, waar het nodig was. Soms moest er zwaar gewerkt worden. De zware containers moesten uit de grond gegraven worden. Uiteraard mochten geen sporen achter gelaten worden. Zo ging de vracht verborgen onder een andere lading of in melkbussen het land af om elders weer verborgen te worden. Op de meest onwaarschijnlijke plaatsen in de boerderijen, schuren in kerken, soms onder de preekstoel. Jaap Beekman had het contact met Londen. Hij organiseerde de droppings vanuit Beerzerveld. Hier is de natuur ook getuige geweest van een trieste gebeurtenis, toen een verzetsman die verdacht werd van contacten met de SD terecht of niet terecht werd geliquideerd.

15. Oorlogsgraven op de begraafplaats aan de Hardenbergerweg van vier gesneuvelde Engelse vliegers. Na een bombardement op de Duitse stad Emden worden ze op de terugweg aangevallen door Duitse nachtjagers. Hun vliegtuig stort neer op 20 juni 1942 boven

Arriërveld bij de boerderij van M.Kroese. Van de acht die in het vliegtuig zaten komen om Arthur Buckley, Douglas A.Melville, Peter Nixeyen Wilfred E.Paerson. Achter de graven een grafteken met de woorden: *'There is a corner of a foreign field, that is for ever England'*. Er is een hoek van een vreemd veld, dat voor altijd Engeland is.

16. Als herinnering aan de Joodse samenleving in Ommen. Een gedenksteen met hun namen en een Davidster op de Joodse begraafplaats. De Tweede Wereldoorlog betekende het einde van de Joodse samenleving in Ommen. Er zijn geen tastbare herinneringen meer. Alleen een gedenksteen met hun namen en een Davidster op de Joodse begraafplaats om hen, die in 1942 en 1943 werden weggevoerd blijvend te eren.

17.

Jan Houtmanstraat. Tot de KP (Knok Ploeg) van Ommen behoorde Jan Houtman. Hij hield zich onder andere bezig met het uitgeven van een ondergronds blaadje. Als dit wordt ontdekt houdt Houtman zich vooral bezig met de hulp aan vliegeniers. Op 17 november 1944 werd de 27-jarige Houtman doodgeschoten door Bikker. Na de oorlog krijgt Jan Houtman postuum een dankbetuiging van generaal Eisenhower van Amerika, van luchtmaarschalk Tedder van Engeland en van de Franse president De Gaulle voor hulp aan geallieerde vliegers.

WO 2

Bij de Historische Kring Ommen houdt de werkgroep WO 2 zich bezig met de plaatselijke oorlogsgebeurtenissen in de periode 1940-1945. De werkgroep organiseert de dodenherdenking op de Besthmenerberg, heeft een fietstocht langs oorlogsmonumenten uitgezet. Voor het historisch tijdschrift De Darde Klokke worden bijdragen geleverd die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog. Werkzaamheden van de werkgroep WO 2 zijn momenteel het inventariseren van boeken die zijn uitgekomen over de WO 2 waarbij Ommen betrokken is. Verder wordt gewerkt aan het samenstellen van een slachtofferlijst met alle omgekomen Ommenaren sinds de Tweede Wereldoorlog tot aan heden. De bedoeling is om binnen de gemeente Ommen een gedenkmonument op te richten waarop al deze personen worden vermeld. Er wordt een onderzoek gestart naar het conserveren van een houten barak die mogelijk op Kamp Erika heeft gestaan. Nieuwe leden voor de werkgroep zijn altijd welkom. Voor meer informatie over de werkgroep WO 2 bij onze contactpersoon Jan Scholten; mailadres: jan.scholten2@gmail.